

Владислав Івченко

Найкращий СИЩИК та битва з імперією

1917-1918

Темпора
2022

Зміст

Вступ	7
Бомбіст Фіта	10
Справа лікаря Півторипавла	45
Закреслена людина	79
Банда винової дами	120
Містер Пейн шукає сина	154
Отаман Султан	186
Два постріли на морі	223
Великий неспокій в Одесі	255
Одного разу в Бессарабії	281
Стежина війни	304
Євангеліє від Івана	336
Хороший, поганий — обидва злі	360
Село Ворожиха та його мешканки	382
Контррозвідувальні та інші заходи	410
Швидке дорослішання в Криму	431
Загінне полювання на шпигунів	459
У степах, у морях, у горах	483

Узимку, на початку 1918 року, Івана Карповича Підпригору арештував загін більшовицької кінноти на чолі з Андрієм Єрофєєвим та комісаром Борисом Ліbermanом. За наказом з Петрограда вони спалили хутір Підпригори, а самого Івана Карповича відвезли і розстріляли в ярку за кілька верст.

Вступ

Великий човен пливе річкою у темряві. Тихо шелестить вода, люди мовчать, хоча їх зібралося багато. Пливемо бозна-куди. Думаю, що от дивно, човен несе́ться, але ані весла не плескають, ані двигун не гуде і вітру немає, щоб напинати вітрила на невидимих щоглах. Пливе і пливе човен. Люди сидять щільно на лавках, упираються одне одному в плечі. Що за люди, куди вони плывуть? А я куди? Що це за човен? І що за ріка? І чому темрява така густа, хоч чоботи у ній уможує? Дивно все це якось.

Пливе човен, людей повен, темною водою пливе. А потім вогники якісь попереду. Пливе човен на них, оно перед ним уже пристань, а від неї сходи дерев'яні, вгору, де на горбі столи стоять, а над ними лампи електричні. До човна вийшло кілька людей, у формі всі, загелкотали німецькою, чи що. Ті люди, що були у судні, почали штовхатися. Човен до

пристані причалив, полізли всі з нього на берег, де шикуватися почали, й ось уже помарширували до сходів.

Човен дочекався, поки всі, кому потрібно, вийдуть, і далі поплив. Так само легко і так само незрозуміло, наче тягнули його на канаті чи штовхали з корми. Стало на човні вільніше, вже не плече в плече сиділи, а дехто і приліг. Далі ріка темна, а потім знову вогники — нова пристань, оркестрик там грає, ілюмінації. Цього разу французькою говорили і теж багатько людей вийшло. Серед них і чорношкірі, обличчя яких у темряві і не роздивишся, тільки білки блимають. Обіймалися на березі, десь і вино взялося, яке тут-таки почали розпивати. Кілька пляшок і в човен кинули, але ніхто не взяв.

Пливе човен далі, до нової пристані. Там уже портрет королівський і теж оркестр, але не щось веселе грає, а врочисте. Тут теж багато з човна вийшло, деякі у спідницях, хоч і чоловіки. Ач, дива які. Вишикувалися і з піснею почимчикували кудись.

Човен далі посунув. У суцільній темряві. Пливали, пливали, потім так наче трохи на міліну сіли. Ані тобі пристані, ані хоч якогось причалу, просто до бережка стали. Почали хлопці на берег стрибати. Хтось у воду шубовснув, хтось чобіт у багні залишив, лаються, що і воювали, як старці, і тут те саме. Ніхто не зустрічає, ані тобі тріски чи свічки. Вибралися на берег і почували кудись похмурою юрбою. Я, було, подумав, що, може, і мені треба вийти. Але залишився.

А човен так само легко далі поплив. Я приліг і в темряву дивився, думав, як усе дивно навколо. Ще було кілька дрібних зупинок, мадяри, здається, виходили, чехи, поляки. А потім зупинився човен у темряві. Чую, хлопці, що виходять, по-нашому балакають. Ну, і я за ними. Темно було, але зустрічав нас якийсь дядько вусатий у кожусі та кучмі. Кожен до нього підходить і називається. Здебільшого солдати з полків на фронті. І я підійшов, назвався, хотів далі йти, як усі інші, а мене той дядько зупинив. Аж у груди штовхнув.

— Куди це ти?

— Та куди і всі.

— Не можна тобі!

— Чому?

— Назад повертайся!

— Для чого?

— Для України!

Штовхнув мене, і аж покотився я берегом до самого човна. Здивувався, бо ж так легко мене з ніг не збити. Підхопився, хотів лізти битися, коли відчув, що човен смикнувся. Відпливає.

— Повертайся!

Строгий голос з темряви. Переконаливий. Схопився я за борт човна і застрибнув. Поплив далі. Невідомо куди і для чого.

Бомбіст Фіта

Сталася ця історія, коли я працював ще за царя в охоронному відділенні, у славному місті Києві. Прийшов я якось уранці до контори, а перед тим усю ніч бігав за одним жевжиком з Бунду. Думав, рапорт напишу і піду додому чай пити та відсипатися. А тут викликають мене штабс-капітан Мельников, начальник мій в охоранці. Поплентався я до нього з поганим передчуттям, бо їхня благородь були в загулі, знову гроші в борг проситимуть. Постукав.

— Дозвольте?

— Заходь, Ванюшечко.

Тут я вже зовсім напружився, бо те, як мене називали їхня благородь, вказувало на тему подальшої розмови. Якщо «Ванька!» — збиралися лаяти за щось, якщо «Ваня!» — збиралися попросити збігати за обідом у ресторацію

Шимунських або про ще якусь неважку послугу, «Ванюша» — це треба було зганяти за коньяком чи шампанським, причому в борг. Ну, а коли вже «Ванюшечко» — то або грошей позичити, або йти на уклін до їхньої благовірної Дашеньки, яка могла вазу кинути чи у волосся вчепитися, роздратована поведінкою чоловіка. То оте «Ванюшечко» було для мене вкрай тривожним. Але що ж, зайшов.

Їхня благородь сиділи вже «тепленькі», хоч іще ранок був. Здавалися свіжими, отже, не звечора продовжували, вдома спали. Там їхній благороді дружина випити не дала б, то, значить, у кабінеті до запасів приклалися. Судячи з амбре, коньяк пили. Раніше їхня благородь коньяком уже по обіді балувалися, а до того лише шампанське, але останнім часом скаржилися, що від шампанського гикавка.

— Слухаю, ваша благородь.

Витягнувся перед Мельниковим, наче солдат на плацу. А їхня благородь хитренько так на мене дивляться.

— Та ти сідай, Ванюшечко, сідай.

Сів, дивлюся. А їхня благородь мнуться — так, наче не знають, з чого почати. Чи знають, та не наважуються. Гроші Мельников легше просив, то не гроші. Що ж тоді?

— Ванюшечко, а чи чув ти про бомбіста Фіту?

— Та помилуй Боже, ваша благородь, як же можна про бомбіста Фіту не чути, коли про нього все місто тільки і балакає!

І тут я не перебільшував, бо ж справді весь Київ останніми тижнями тільки про цього Фіту і говорив. Перша його бомба вибухнула вночі на Подолі неподалік Андріївського узвозу. Сусідні будинки пошкодило добряче, яму десь на лікоть у бруківці вибило. Нас тоді зібрали і наказали знайти бомбістів. Ніхто й сумніву не мав, що це бунтівники. Вони то, звісно, просто посеред вулиці бомби в повітря не висаджували, могли поліцмейстера підірвати або банк у повітря висадити та сейфи забрати, мабуть, не довезли просто. То наші клієнти, забігало охоронне відділення, але нічого не могли знайти. Агенти наші мовчали, і самі ми нічого підозрілого не знайшли. А тут новий вибух. Цього разу на Брест-Литовському шосе. Знову вночі, у кількох будинках вікна побило. І тут уже листи прийшли до газет. Однакові листи: тільки замість літер у них цифри були. Багато цифр, а в кінці листа літера θ, або

Фіта. Розумні люди второпали так, що ото цифри — зашифрований текст, а θ — підпис злочинця. То й почали називати його «бомбіст Фіта».

Після листа того дивного стало зрозуміло, що це не наш клієнт. Тобто бунтівники шифри теж використовували, але якщо вже якийсь гучний злочин скоювали, то так, щоб ніхто не сумнівався, що це вони. Пояснювали, за що або якісь вимоги виставляли, а не так, щоб із шифрами бавитися. Бунтівники спробували біду цю використати, надіслали у газети листи, що це їхніх рук справа. Але вийшов конфуз, бо й есдеми на себе вибухи взяли, й есери, й анархісти. З листів їхніх стало очевидно, що бунтівники до вибухів стосунку не мають, то розшукувати бомбіста Фіту взялася поліція. Без особливого успіху, а той ханаток ще три бомби висадив. Останнього разу так двох випадкових перехожих було поранено.

То у Києві тільки і розмов було, що воно за Фіта такий. Одні вважали, що це жиди воду каламутять, другі — що то німецькі шпигуни витворяють, а треті — що це поляки проти государя хвилю піднімають. Але точно ніхто нічого не знав. Через те, що вибухи тривали, зробилося у Києві неспокійно. Уже не раз бувало так, коли помічали когось на вулиці з важким ящиком чи великою валізою, хтось кричав: «Лови Фіту!», і тут же натовп кидався на бідолоашного, жорстоко бив та в'язав. Так з десяток «Фіт» у поліцію здали. А ще ж божевільні самі приходили і запевняли, що це вони вибухи влаштовують. У подробицях розповідали, що і як, а потім з'ясовувалося, що все у газетах вичитали. Писаки ж за цього бомбіста Фіту схопилися, наче дитина за шматок рафінаду, — у кожному числі про нього писали, називали «похмурим генієм злодійства», вказували на те, що шифр його так і не зміг ніхто розкусити. Ані першого листа, ані наступних, які Фіта надсилав після кожного вибуху.

У всіх газетах писали про бомбіста Фіту, став він відомим на всю імперію, через цю начальство тут, у Києві, дуже хвилювалося, бо ж від начальства їхнє начальство вимагало, аби був лад і спокій, а тут бомби вибухають посеред міста.

— І що кажуть про цього Фіту в місті, а, Ванюшечко?

— Та кажуть багато, а не відомо нічого. Бундівці оно вирішили шукати цього Фіту.

— Навіщо?

— А щоб загітувати, під крило взяти і тримати собі на користь. Інші бунтівники теж його знайти хочуть. Але де шукати, ніхто не знає.

— І ти?

— І я, ваша благородь, не знаю.

Сам не розумію, до чого це Мельников веде? Хитрість якась чи що?

— А чи чув ти, Ванюшечко, що київські купці та фабриканти зібрали добрячу винагороду тому, хто того бомбіста спіймає?

Махнув я рукою.

— Купці та фабриканти, зазвичай, не люблять грошиками розкидатися.

— Але тут скинулися. Бо ж грошики спокій люблять, а вибухи ті торгівлю дуже попсували. Отже, обіцяють вісім тисяч рублів за бомбіста Фіту!

А тут уже в їхньої благороді оченята так загорілися, наче гасом налиті, й одразу я второпав, до чого він хилить. Але виду не подаю, бо на розумних у конторі верхи їздять.

— Вісім тисяч! Багато як!

— І я про це, Ванюшечко! І я про це! Розумієш?

— Що треба урозуміти?

— Що непогано було б ті вісім тисяч до рук прибрати.

— Так як же?

— А так, Ванюшечко. Ти ж у мене — найкращий філер. До самого Петербурга тебе хотіли забирати, але я не віддав, грудьми, так би мовити, закрити! Бо дуже вже ціную твої вміння!

— Дякую, ваша благородь!

Аж вклонився, хоч розумів, що Мельников трохи прибріхував: бо варто було б з Петербурга тільки попросити, як він уже біг би виконувати. До столиці мене не кликали, бо вважали, що занадто я хитрий, як на простого філера. Та і я сам до Петербурга не хотів, бо там вогко і холодно, не звик я на болоті жити — людина ж, а не ропуха якась.

— Потім подякуєш, Ванюшечко. Коли ми з тобою винагороду поділимо! По-чесному!

Я аж підскочив зі стільця.

— А ви знаєте, де шукати гаспида? Кажіть, куди бігти?

Вирячився на їхню благородь, у самого очі палають, наче там спирт! Виявляв завзяття до виконання наказів. Але Мельников зітхнув, спохмурнів.

— Та в тому ж і річ, Ванюшо, що не знаю я, де той бомбіст ховається. Але доручаю тобі дізнатися.

— Як?

— Будь-яким доступним тобі способом.

— А служба?

— Про службу не турбуйся, скажу, що виконуєш ти моє таємне завдання. Головне, знайди негідника. І швиденько. Мені, Ванюшечко, дуже вже гроші потрібні. Трохи я програвся у карти та на іподромі. Така, знаєш, чорна смуга, чорнюща! Що от-от має чи карта прийти, чи кінь першим, а замість того пшик! Уже не знаю, куди від кредиторів ховатися. А ці раби Мамони дізналися, де моє слабке місце, і стали до моєї Дашеньки ходити та скаржитися. А вона ж гонорова, тепер гризе мене, наче бобер дерево! Хоч плач! Розумієш, Ванюшечко?

— Так точно, ваша благородь!

Кивнув, а сам тільки зрозумів: якщо і вдасться Фіту спіймати та винагороду отримати, то з неї мені і копійки не перепаде, а все піде на борги їхньої благороді.

— То, Ванюшечко, з Богом, до справи. Знайди мені цього Фіту, хоч під землею, а хоч під водою, а хоч у небесах! Знайди, де б він не ховався! Знайди і приведи баламута!

Їхня благородь подивилися на мене натхненно, а потім скрипили, бо радості в моїх очах не побачили.

— Що таке, Ванюшо?

— Ваша благородь, ми ж політичними займаємося, бунтівниками, а цей Фіта точно не з них. Як же мені можна ним займатися?

— А так, що я тобі наказую!

— А що як перевірка яка? Або начальник відділення питає? Так і казати йому про ваш наказ?

Їхня благородь аж підхопилися, порожня пляшка в нього з-під столу зацокотіла та викотилася. Мельников управно штовхнув її ногою під стіл, наче футболіст якийсь.

— Ваню, нікому про це не кажи! Нікому! Бо таємниця! Між нами справа і нікому про неї знати не треба! Зрозумів?

— Так точно, але...

— Ваню, слово «але» жиди вигадали! Чути його не хочу!

— Слухаюсь!

— А от слово «слухаюся» вигадали наші діди-прадіди православні! Як і слова «буде виконано»! То їх і тримайся! І взагалі, Ваню, це тільки на перший погляд справа не наша! А якщо глибше копнути, то про що в місті говорять?

— Про бомбіста цього.

— Про бомбіста і про те, що влада ніяк спіймати його не може! Розмови ці ведуть до найстрашнішого: до сумнівів у владі, в її силі та потрібності. А це вже справа політична! Політичніше не буває! Розумієш?

— Так точно.

— То не тільки можемо, а просто-таки зобов'язані нею займатися!

— Тільки ж поліція вже Фіту того шукає.

— Ваню! Та ти хіба не знаєш, як та поліція працює? Ну ще якогось дрібного злодія вони спіймати можуть! І все! А цей бомбіст і шифри знає, і бомби робити вміє! Він «похмурий геній злодійства»! Не по поліцейських зубах цей горішок! Тільки нам, охоронному відділенню, він під силу! То ж іди і спіймай цього негідника, який воду каламутить у славному місті Києві, окрасі російської корони!

— Так точно, Ваша благородь! Піду і шукатиму! Але дозвольте грошей отримати на поточні витрати. Щоб на візника було і на розв'язування язиків нижнім чинам.

Одразу спохмурніли їхня благородь, зробилися, наче чорна хмара.

— Ваню, ти хіба не знаєш, як у нас строго зараз із витратами?!

Така трагедія в голосі їхньої благороді була, що одразу зрозумів я, що вони всі гроші витратні самі отримали і вже протринькали, а ви, філери дорогі, бийте ноги або зі своєї кишені візникам платіть. Зрозуміти то я зрозумів, але знову виду не подав, дивлюся поглядом відданим прямо в очі їхній благороді. А вони гнівно головою закрутили.

— Ванько, чого стоїш?

— Так чекаю ж грошень!

— Шукай поки так, без грошей, а я потім тобі з нагороди поверну.

— Шукати «так» я можу, а от візник мене за «так» не возитиме, і якщо комусь гривеник треба буде дати, щоб розпитати, то «так» теж не допоможе.

— Ну, ти вже спробуй якимось!

— Ваша благородь, я ж — філер, а не фокусник із цирку.

Кивнув і клацнув чоботом об чобіт, мовляв, з місця не зйду, поки витратних не отримаю. Мельников головою роздратовано закрутив.

— Ох, Ванько, щоб тебе! Ну немає в мене грошей!

Зітхнув він і я зітхнув, стояв та дивився прямо йому в очі. Закрутилися їхня благородь, наче в'юн в очереті.

— Ну, добре! На ось, візьми, в ломбард заклади!

Зняли з себе їхня благородь годинника і подали мені. Я стою, не беру.

— Що таке? Швейцарський же! Подарунок моєї коханої Дашеньки!

— Ваша благородь, де подарунок, я не знаю, а оцей то ви у жидів на Подолі купили за три рублі. Вони ж і не ідуть, хоча виглядають, як справжні.

— Та що ти таке кажеш! Та як ти можеш! Та я...

Аж застрибали їхня благородь, але швиденько під поглядом моїм заспокоїлися. Присів Мельников, зітхнув важко, поліз у стіл, вийняв звідти гаманця свого і витрусив з нього трохи мідяків.

— Оце все, що є, Ванюшечко! Усе, що є!

— Ну, тоді хай йому грець, цьому Фіті. Може, його поліція скоро спіймає! Дозвольте піти?

Як ударять їхня благородь кулаком по столу.

— От сто бісів тобі в печінку! Який же ти впертий, Ванько! На тобі рубль і працюй!

Зі столу вийняв асигнацію Мельников та ледь не жбурнув нею в мене. Я рублика взяв і про мідяки не забув.

— Дозвольте приступити до виконання?

— Дозволю! Увечері чекаю на доповідь! А ще краще, якщо знайдеш уже того Фіту! Але сам його не затримуй, мене спочатку повідом! Зрозумів? Щоб ми вдвох негідника схопили і мене з ним сфотографували! Уявляєш, заголовок: «Штабс-капітан Мельников — рятівник Києва від ненависного Фіти»!

Їхня благородь аж очі закотили від мрії.

— Так точно!

Вийшов я з контори. Ноги гудуть після нічної біганини, спати хочеться, але треба того клятого бомбіста шукати. Став я думати, з чого б почати, коли біжать хлопці, несуть ранкові газети.

— Сенсація! Сенсація! Розшифрований перший лист бомбіста Фіти! Сенсація! Сенсація!

Свиснув я, купив газету і став читати. А там написано, що професор Бауман з Політехніки розшифрував першого листа від Фіти, і є його текст: «Наближається час великих змін, коли мудреці візьмуть владу в свої руки, коли наука здолає і релігію, і капітал, і відсталість та поведе людство до вічного розвитку та прогресу! Готуйтеся до іспитів, бо кожен отримає по розуму його і цим буде встановлена всесвітня справедливість! Посланець світлого і науково обґрунтованого майбутнього — Фіта!!!» Я тільки головою похитав, бо ж маячня якась. Не те щоб я сподівався, що в тому листі будуть вказані ім'я і домашня адреса бомбіста, але, може, хоч якась зачіпка. Тільки нічого такого, лише ця маячня.

З тим поїхав я до поліції, до свого давнього знайомого пристава Воронька. Знайшов його заклопотаним, запропонував чаю попиту.

— Та який чай, Ваню!

Аж руками замахав, наче я його закликав сатані вклонитися.

— Та чорний же, міцний і з цукром!

— Ти якби знав, як нас трусять, вимагають знайти того гада Фіту!

— Та чи вперше трусять? Що ж тепер і чаю не пити?

Я щиро здивувався, а Воронько засумнівався.

— Та і то так. Як же без чаю? Ходімо. Тільки швиденько!

Вийшли ми з відділка, зайшли до чайної, узяли по чашці чаю і тарелю пиріжків, усілися в кутку. Воронько головою закрутив.

— Де цей бомбіст клятий і узявся? Жили ж добре, кримінальників ми всіх знаємо і як працювати з ними знаємо. А тут він! Бомби підриває бозна для чого! Ну от що це таке?

— Якись зачіпки є?

— Та жодних. Ми вже всі «малини» злодійські перетрусили, усіх агентів своїх розпитали, але ж нічого! Був один «ведмежатник» з Любліна, який полюбляв сейфи вибухівкою відчиняти. Так той після другої бомби сам здався, каже, садіть мене

у тюрму, досить мене смикати, не я це. Кримінальники і самі хочуть того Фіту знайти, бо ж і їм набридло, що ми їх постійно трусимо!

— Що за вибухівка у бомбах, відомо?

— Та бозна. Вона ж вибухає і все.

— Ну, якісь залишки ж знайти можна?

— А для чого?

— Вибухівка може на бомбіста вивести, бо вона в кожній крамниці не продається.

— Ага, справді може. Треба керівництву сказати.

— А як щодо листів його?

— А що листи?

— Звідки відправлені, який папір, як написані?

— Та листи як листи. Відправлені всі з Києва, з різних поштових відділень. Уже в конвертах були, кидалися в скриньки у відділеннях, то поштарі не запам'ятали, хто відправляв.

— А візників опитували?

— Навіщо?

— Ну от бомби в різних місцях Києва вибухали. Не пішки ж той Фіта їх розносив? Мабуть, на візниках їздив.

— На візниках! Точно!

Воронько аж підхопився.

— Ти куди?

— Начальству доповісти!

— Та чай хоч допий.

Воронько подивився на чай і пиріжки, присів.

— Так, чай допити треба, не по-людськи якось.

Я тільки головою похитав, бо виявилось, що поліція наша нічого по справі не зробила. Поліціанти звикли шукати те, до чого звикли. «Ведмежатників», грабіжників або кишенькових злодіїв. Що вміють, те і роблять, а вбій і на крок не відступають.

— А можна подивитися, що ви на місцях вибухів зібрали?

— Так там дванадцять кошиків мотлоху!

— Те, що треба!

Воронько здивувався моєму захвату.

— Ваню, а що ти в тому мотлоху знайти хочеш?

— Та хоч щось.

— Ну, добре.

Попили ми чаю і повів мене Воронько в підвал відділка, де в одній з темних кімнат стояли кошики із залишками, що їх зібрали на місцях вибухів. Я попросив лампу гасову, бо темно там було, електрика не проведена.

— І ряденце ще.

— Для чого?

— Дивитимуся.

— Кожну корзину?

— Кожну.

— Ваню, та ну, не сміши мене!

— Ряденце принеси.

Воронько махнув на мене рукою, але ряденце приніс, і став я кошик за кошиком висипати та роздивлятися, що воно там є. Справді було там багато мотлоху, таке враження, що збирали абищо, для годиться, а не для розслідування. Але і дещо цікаве було — те я відкладав убік. Десь на п'ятому кошику до підвалу забіг Воронько.

— Ваню, кидай це сміття! Знайшли!

— Кого?

— Бомбіста цього! Фіту клятого!

— Як?

— По дорозі розповім! На арешт їдемо! Та залиш ти цей мотлох!

Але я те, що відібрав, узяв з собою і побіг за Вороньком. Під відділком уже стояло кілька екіпажів, забитих поліціянтами. Чекали наказу, щоб їхати, бурхливо обговорювали, що і як. Але наказу все не було.

— Знаєш, куди їхати?

— Та знаю.

— То ходімо до візників, що нам той наказ?

— Що ти! Не можу!

Воронько так головою закрутив, наче йому запропонував до заколоту проти правлячого дому приєднатися.

— Чому?

— Начальство може подумати, що я винагороду собі забрати хочу. Голову мені за це відкрутять!

— Ну, тоді розкажи, як знайшли.

— Та за листом до купця Ріхтера.

- Щось я не чув про такий лист.
- А про нього ніхто не чув. Ріхтер потайки приніс його нашому начальству.
- То що за лист?
- Від бомбіста Фіти. Він викуп з купця вимагав, інакше погрожував бомбу висадити перед його крамницею. А у Ріхтера ж не просто крамниця, а палац цілий! Вітрини у два сажні, манекени з самого Парижу! На ті вітрини люди ходять дивитися, наче у кінематограф! Там якщо бомбу висадити, то ого-го які збитки будуть!
- Дивно якось. Фіта скільки бомб висадив, а гроші тільки зараз став вимагати?
- Ну, може, припекло, знадобилися.
- А як зрозуміли, що він грошей просить? Він же шифрами все пише.
- Та якими шифрами? Звичайними літерами написав!
- Так ще жодного листа звичайними не написав!
- І що? Кажу ж, припекло, ось і простішим став.
- Дивно це якось.
- Я тобі більше скажу, Ваню. Подейкують, що не один Ріхтер листа такого отримав. Але інші заплатили тихенько, а цей — гоноровий, ложка в опері поруч з губернатором! То прийшов до нас.
- А що ж ото за лист про володаря світу? Там же не про викуп, а про всесвітню владу!
- Та то, мабуть, щоб увагу відволікти і всіх налякати.
- Я тільки головою закрутив, бо щось воно до купи не клеїлося. Тут вибіг якийсь поліцейський чин, почав волати та руками махати. Наказав з екіпажів вилазити й їхати на авто. Щоб показати, як добре київська поліція оснащена, не босяки якісь. Щоправда, тут-таки виявилось, що два авто на ремонті, а третє повезло тещу поліцмейстера на дачу за місто. Більше ж авто у київської поліції не було. Поки вирішували, що робити, набігли писаки, виявилось, що вже ледь не все місто знає, що ось-ось мають арештувати Фіту. Я тільки головою крутив від усього цього цирку. Бо якщо той Фіта не зовсім дурний, то мав би вже втекти та сховатися.
- Нарешті вирішили, що таки можна простим поліціантам їхати екіпажами, а вже начальство приїде на своїх авто і їх фотографуватимуть. Поїхали. На Поділ, у самі нетрі. Там оточили хатинку

під кручею, увірвалися, витягли кількох чоловіків. Я то політичними займаюся, але одразу побачив, що це кримінальники якісь. П'янючі, мабуть, звечора не просихали. Закували їх у кайданки, дали писакам сфотографувати, поліцмейстер заявив, що бомбіст Фіта спійманий і порядок у місті відновлено. З тим начальство відбуло. Я зазирнув у хату, де поліція продовжувала обшук.

— Вибухівку знайшли?

— Дещо краще знайшли!

Показали мені цілий стос листів, усі до київських комерсантів, яким запропоновано було заплатити, якщо не хочуть отримати бомбу собі під крамницю, контору чи ресторан. Усі підписані Фітою і з цифр там лише суми викупу, від ста рублів до тисячі. Мабуть, дехто з комерсантів уже заплатив, бо знайшли кілька конвертів з грошима і купу порожніх пляшок з горілки, якою арештовані так упилися, що коли за ними приїхали, то лика не в'язали і на ногах не стояли. Хоч день же надворі.

— Так, а вибухівка є? Чи бомби готові?

Відмахнулися від мене, наче від мухи настирливої. Бо ж спіймано бомбіста Фіту, начальство задоволене, чого ще треба? Але я от упевнений у тому зовсім не був. То поїхав у Політехнічний інститут до професора Баумана, того, що шифр бомбіста розв'язав. Професор заявив, що дуже зайнятий і прийняти мене не може. Був геть не в гуморі, нагримав на мене. Але я ж цих освічених знаю. У них совість є, головне дочекатися, поки зість відхлине. То зітхнув я важко, потупцював на місці, вибачився, що насмілюся відривати самого пана професора від його багатомудрих занять, які на мій хлопський розум заважкі, і...

— Ну досить уже! Що ви хотіли?

— Та в газетах написано...

— Не вірте жодному слову, написаному в наших газетах! Жодному! Усе перебрешуть, усе вивернуть! Писаки безграмотні!

— А що ж не так написали?

— Довго розповідати!

— Думаєте, не зрозумію? Ну так, в університетах не навчався, грамоти наш полковий писар навчив, коли служив я в Туркестані...

Сумно зітхнув. У освічених є такий пунктик, що почувають вони якщо не провини, то борг перед простим народом. То тут

треба тиснути на жалість. Ось і професор видихнув, щоб не драгуватися, головою покрутив.

— Що ви хочете знати?

— Та про шифр же цей.

— Що про шифр?

— Та воно якось дивно. Що кілька тижнів не могли його розкрити, аж ось несподівано розкрили.

Професор здивовано на мене подивився, тепер уже без зверхності людини, якій шкода витратити свій дорогоцінний час.

— А ви чому цікавитесь? Спіймали вже Фіту, все, закінчена історія.

— Та я так не сказав би. Думаю, що сьогодні вночі черговий вибух станеться.

Професор геть посерйознішав, аж трохи сполотнів, уважно придивився до мене.

— Вибух? Фіта ж під арештом.

— Не Фіта то, а якісь злодії дрібні, які під маркою Фіти вирішили грошків збити трохи з купців.

— Але поліція...

— Поліції відзвітуватися треба, от і звітують. До вечора, коли арештовані проспляться, ще і щиросердне зізнання буде. Тут уже не сумнівайтесь. Але від цього Фіта, справжній Фіта, тільки роздратується. То вибух буде, це я вам точно кажу.

Професор глянув на мене з цікавістю.

— А ви хто будете?

— Я — простий містянин. Таємницею цією зацікавився.

Правду я про охоронне відділення не сказав, бо серед професури нашого брата заведено було не любити. А щоб співпрацювати, то й узагалі поодинокі випадки. Горді були професори і не завжди вірні дому Романових.

— Таємницею? За винагородою ганяєтеся?

Професор знову дивився зневажливо, бо люди з освітою час-то гроші не поважали.

— Винагорода, безумовно, велика. Але для мене таємницю розгадати значно цікавіше. Мало ж у нашому житті таємниць, тим більше таких ось яскравих, з вибухами, як цей бомбіст Фіта. Тому і цікавлюся.

— То керує вами природна цікавість?

— Так точно. Хоча для нас, людей неосвічених, така цікавість не схвалюється. Але що робити, коли спати не можу, а все про того Фіту думаю, як його знайти?

Цього разу професор подивився на мене з повагою. Кожній людині своє треба говорити, щоб потрібне враження отримати.

— Що ж, цікавість — це поважна причина. То ви хочете знати, як я розкрив шифр бомбіста Фіти?

— Так.

— Він сам мені допоміг.

— Хто? — тут уже настала моя черга дивуватися.

— Фіта. Надіслав мені листа. Був дуже розлючений.

— Чому?

— Бо я так довго не міг здолати його шифр.

— І для чого йому це було?

— Він хотів, щоб усі його листи розшифрували та в газетах надрукували. Скаржився на низький рівень нашої науки, мовляв, у тому ж Цюриху все значно краще.

— А Цюрих тут до чого?

— Не знаю, так він написав. То Фіта дав підказку стосовно шифру. Я ж думав, що це щось просте, бо в нас шифри не дуже розповсюджені. То перевіряв лист Фіти на найпростіші. А він, як виявилось, обрав досить складний шифр, який лише позаминулого року винайшли в Англії. Мені довелося брати в бібліотеці журнал. Фіта і сторінку вказав. То моя роля в розкритті шифру радше технічна. А писаки невідомо чим слухали і приписали розкриття шифру мені. Через що мені дуже соромно, бо я не хочу собі чужих досягнень.

— А лист цього Фіти у вас зберігся?

— Так, ось.

Професор вийняв зі столу конверт.

— Дозвольте?

Я узяв той конверт. Відправлений з Києва, дешевий. На аркуші написана якась назва не по-нашому, цифри і підпис у вигляді тієї літери фіта.

— А що це написано?

— Назва журналу і сторінка, де розповідається про шифр.

— А наступні його листи ви розшифрували?